

Відгук
офіційного опонента про дисертацію
Арефьєвої Наталії Георгіївни
«Фразеологія російських преселенський говорік Півдня України:
лінгвокультурологічний та лексикографічний аспекти» (Одеса, 2021)
на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук
за спеціальністю 10.02.02 – російська мова

Дисертація Н.Г. Арефьєвої - сучасне, багатоаспектне, оригінальне та актуальне дослідження. Головні досягнення дослідження вбачаємо у наступному:

1. Матеріал – островні говірки Одещини. З одного боку, як і усі діалекти, вони є пам'яткою матеріальної і духовної культури, своєрідною енциклопедією народного селянського життя, з другого боку, під впливом різноманітних екстра - та інтралінгвістичних факторів обов'язково розвиваються. Російськомовні островні говірки Одещини знаходяться в оточенні інших мов – української, болгарської, молдавської, що накладає свій відбиток на фраземіку, про це аргументовано пише дисертантка. Вона опрацювала 2000 фразем, що побутують на території Півдня України, переважно Одещини, основу складає особиста картотека авторки (2018-2021), у підґрунті якої – записи живого діалектного мовлення та матеріали фразеологічного опитувальника, створеного авторкою дослідження, інші джерела (с. 34 дис.), навіть дані генштаба.

2. Оригінальний актуальний науковий підхід до аналізу матеріалу. Н.Г. Арефьєва намагається створити свій метод аналізу островного фразеологічного матеріалу. На жаль, у фрагменті «Методологічні засади дослідження» (с.34-36) змішуються методи та прийоми лінгвістичного аналізу, однак те, що авторка підкреслює лінгвокультурологічний погляд на матеріал, що вивчається, дає їй змогу розробити оригінальне поняття

кодового простору, що включає набір етно- та лінгвокультурних кодів, об'єднаних ідейно-змістовим підґрунтям. В аспекті традиційної тріади «людина/природа/надприродне» авторка з'ясувала лінгвокультурні коди – вторинні знакові системи, в яких вербально або концептуально актуалізуються культурні значення в рамках однієї теми (побутовий, космогонічний, весільний тощо).

«Система кодових лінгвокультурних просторів і лінгво- та етнолінгвокультурних кодів, що їх наповнюють, складають простір лінгвокультури. Одиницями, що наповнюють лінгво- та етнокультурні коди, є концепти та пов'язані з ними поняття лінгвокультурного концепту, культурнозначущого концепту, культурного терміну, символу, еталону» (с.98-99). У подальшому рекомендуємо авторці звернутись до етнопсихолінгвістики. Цей напрям недостатньо розробляється, але має великі перспективи. Матеріал дисертації, що розглядається, для цього дає всі підстави.

Третій розділ дисертації повністю відповідає даним кодам: 3.1. Антропний кодовий простір (3.1.1. Гендерний лінгвокультурний код; 3.1.2. Господарський лінгвокультурний код); 3.2. Природний кодовий простір (3.2.1. Астрономічний лінгвокультурний код; 3.2.2. Метеорологічний лінгвокультурний код); 3.3. Ірраціональний кодовий простір (3.3.1. Часовий (темпоральний) лінгвокультурний код; 3.3.2. Просторовий лінгвокультурний код; 3.3.3. Космогонійний лінгвокультурний код; 3.3.4. Духовно-релігійний лінгвокультурний код).

3. У дисертації здійснено багатоаспектний мовний аналіз фразеологізмів: семантичний, фонетичний, морфологічний, навіть синтаксичний. Перший аспект авторка пов'язує насамперед з впливом оточуючих мов: української (10%), болгарської (1%), неслов'янських (сліди румунської, молдавської, німецької, тюркських, єврейської мов – менше 1%) (с. 177-181). Ми звернули увагу на італійське за походженням

визначення 'бравінький', 'начал делать – давиди да конца и зделай бравинька'. Звідки це взялося?

Авторка приділяє увагу внутрішній формі діалектного фразеологізму, розробляє та застосовує комплексну методику для її визначення (Підрозділ 1.4.). Іноді наводяться мовні фактори, що стосуються окремих людей ('Лися папушкова, Аляна Вилкова' - с. 227-228) чи подій (аргумент у суперечці 'наша церковь на два пальца выше вашей'). Все це свідчить про глибоке занурення авторки у факти, що аналізуються.

4. Дисертантка на базі всебічного та глибокого матеріалу із фразеографії прогнозує подальший розвиток даного напрямку досліджень. Авторка наводить структуру зразкової словникової статті: «заголовна форма ДФО із зазначенням наголосу; 2) компонентний (постійний, варіативний, факультативний) склад); 3) лексико-граматична сполучуваність; 4) елементи граматичної характеристики (наприклад, видова характеристика дієслова як компонента ДФО); 5) стилістична характеристика; 6) тлумачення; 7) ілюстрації; 8) географічна (територіальна) характеристика, яку фіксує місце запису ілюстрації або допомагає визначити територію поширення ФО; 9) хронологічна характеристика; 10) співвідношення з іншими ДФО в межах описуваних говірок (визначення фразеологізмів-синонімів, антонімів, омонімів) с. 409-410.

Авторка вказує на додаткові параметри та питання, що стосуються формальної сторони створення діалектних фразеологічних словників. Н.Г. Ареф'єва багато уваги приділяє проблемам створення та концепції «Фразеологического словаря русских говоров Одесщины» (с. 388-408). Величезний додаток А (с. 464-683) містить матеріали до наступного видання «Фразеологического словаря Одесщины».

5. Дисертація побудована логічно та послідовно: аналіз діалектних фразеологізмів в контексті лінгвокультури, їхні мовні особливості, склад, структура, типологічні характеристики фразеологічної системи російських говірок Півдня України (паремії, народно-поетичні фраземи), іншомовний вплив у фразеотворчості російських діалектоносіїв, фраземіка російських говірок, що розглядаються, крізь призму лінгвокультурного кодування, теоретичні та прикладні аспекти фразеографії.

За браком місця і часу у відгуку ми не маємо можливості зупинитися на усіх цікавих з нашої точки зору місцях дисертації, тому тільки вкажемо сторінки: 129-130, 133-134, 135, 137-138, 144, 146-147, 155-156, 163, 202, 223, 242, 245, 392, 411.

В дисертації чітко сформульовані вихідні положення дослідження: ціль, об'єкт, матеріал, теоретична та практична цінність та ін. Все це свідчить про наукову зрілість автора.

Список літератури налічує 334 позиції. Порекомендуємо дисертантці у тих випадках, коли декілька творів належать одному автору, дотримуватись хронологічного принципу, тобто від ранніх до пізніх публікацій.

Завершують дисертацію три Додатки:

А. Матеріали до наступного видання «Фразеологического словаря русских говоров Одесщины», про який ми вже писали раніше.

Б. Список інформантів, які взяли участь у польових дослідженнях з вказанням на місце мешкання та рік народження.

В. Список публікацій з теми дисертації та відомості про апробацію основних положень дисертаційного дослідження.

Авторка має монографію, практичний посібник, всього 43 публікації з теми дослідження. Все це дає підставу стверджувати, що дисертація пройшла цілком достатню апробацію.

Автореферат та наведені публікації повністю віддзеркалюють зміст дисертації.

У процесі підготовки дослідження авторка продемонструвала неабияку ерудицію, вміння знаходити нові шляхи аналізу матеріалу, креативний підхід до складних наукових проблем.

Наші зауваження і побажання носять частковий характер та не знижують високу оцінку дисертаційного дослідження.

Вважаю, що Наталія Георгіївна Ареф'єва за дисертацію «Фразеолгія російських переселенських говірок Півдня України: лінгвокультурологічний та лексикографічний аспекти» (Одеса, 2021) цілком заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.02. – російська мова.

Доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри слов'янських мов
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Іванова Л.П.

